SANDOMIERSKI RUCH REGJONALNY

BIULETYN INFORMACYJNY I INSTRUKCYJNY POWSZ. UNIW. REGJONALNEGO IM. ST. KONARSKIEGO ZW. POL. NAUCZ.

Rok II. **Sandomierz, marzec — kwiecień 1932 r.** **Nr. 3/4.**

Zbliżmy się

Piękne Słowo wstępne do „Pamiętnika Świętokrzyskiego" niesie zapowiedź, że wydawnictwo to „ma zbliżyć i związać pracę uczonych" z „ludźmi prostymi, nie głośnymi, możnaby powiedzieć pospolitymi, gdyby nie to, że owocność i pożyteczność ich pracy wynosi ich na czoło". I dalej-że ci ludzie to: „nauczyciel, inżynier, majster, technik, żołnierz, policjant"...

Istotnie. Wydawnictwa tego rodzaju, co „Pamiętnik", stanowią poważny czynnik zbliżenia ludzi nauki z inteligencją, zamieszkującą dany teren. Nie jest to jednak czynnik jedyny. Choćby nawet wydawnictwa takie ukazywały się co rok i choćby poznawane były przez najszersze nawet warstwy społeczeństwa, przecież — zdaniem naszem — sprawy powołania do twórczej, regjonalistyczno-naukowej pracy poszczególnych ośrodków czy też skupień ludzkich nie byłyby w stanie rozwiązać. Byłyby raczej wspaniałemi ucztami, z wielkopańskim gestem wydawanemi dla łaknących wiedzy o własnym regjonie — i chyba tylko ucztami.

Założeniem, na którem opiera się ideologja ruchu regjonalistycznego, jest, by związać uczuciowo człowieka ze środowiskiem i — by ożywić pod względem kulturalnym wszystkie komórki, składające się na pewien wyodrębniający się teren, a więc regjon. Droga do tego celu prowadzi poprzez poznanie środowiska pracy w jego najróżnorodniejszych przejawach. Stwierdzając to, stajemy wobec konieczności podejmowania naukowej pracy o charakterze regjonalistycznym.

Jasną jest rzeczą, że pracą tą tylko uczeni obarczeni być nie mogą, jak zresztą nie byli dotąd i nie są nią tylko obarczeni. Wszak, ażeby opracować jakieś zagadnienie, związane z terenem, trzeba było korzystać z pomocy, wyrażającej się w formie czy to uzyskiwania pewnych informacyj, czy też poprostu w postaci zbierania materjałów naukowych. Pomoc tę dawała uczonym i instytucjom naukowym inteligencja prowincjonalna, rozsiana po wsiach i miasteczkach.

Poza tem jednak udział inteligencji prowincjonalnej w samodzielnej pracy naukowo - regjonalistycznej był minimalny. Gdzieś - ktoś zajął się jakiemś zagadnieniem, gdzieś-ktoś zapoznał okazyjnie otoczenie z dorobkiem swych dociekań, gdzieś ktoś przygotował jakąś publikację lub opracował dla pism wielkomiejskich — oczywiście o charakterze egzotycznym — jakieś zagadnienie. I tyle. Brak było natomiast pracy planowej, w myśl ustalonego programu.

Przyznać trzeba, że wiele dla wzbudzenia zainteresowania się terenem uczyniło Pol. Tow. Kraj. za pomocą swoich Oddziałów, skupiających pionierów idei krajoznawczej. Jednak i P. T.K. programu pracy w myśl idei regjonalizmu nie stworzyło i pracy w myśl tej idei nie rozwinęło. W konkretnych kształtach program dostosowany do potrzeb wyodrębnionych z całości ziem polskich terenów — regjonów wniósł dopiero regjonalizm.

Na terenie Sandomierszczyzny i Świętokrzyszczyzny rozwija działalność regjonalistyczną Powsz. Uniwersytet Regjonalny im. St. Konarskiego. Skupia on szereg osób, pragnących pracować w dziedzinie nauki o własnym regjonie. Jak dotąd — instytucja ta skupia jednostki przeważnie z pośród nauczycielstwa szkół powszechnych. Dążeniem jednak Uniwersytetu jest skupić i te osoby z inteligencji, które mają nastawienie dla pracy naukowo-regjonalistycznej. Niewątpliwie dążenie to zostanie urzeczywistnione. Prowincja posiada wiele ludzi, pracujących lub też chcących pracować naukowo. Tych wszystkich ludzi skupić, i tem samem zjednoczyć

ruch naukowy Sandomierszczyzny — to zasadniczy cel P. U. R. im. St. K.

Ale obok tego istnieje druga sprawa, domagająca się rozwiązania, mianowicie: zagadnienie organizacji pracy. Nie dość jest skupić szereg jednostek w organizacji, nie dość jest wytworzyć więź organizacyjną. Praca regjonalistyczna oprzeć się musi na metodach naukowych, pracę tę trzeba instruować, by wyniki jej osiągały pożądany poziom. Rozwiązanie poruszonego problemu zależy od współpracy instytucyj naukowych i osób, pracujących naukowo.

Terenowemi badaniami naszego regjonu zajmuje się szereg uczonych. Udział w tej pracy mógłby wziąć i P. U. R. im. St. K. Oczywiście akcja ta musiałaby być odpowiednio instruowana przez fachowców. Wobec tego jak najściślejszy kontakt byłby wprost konieczny. Zbliżenie to — ludzi nauki z jednej strony a P. U. R. im St. K. z drugiej — dałoby w pracy napewno pożądane wyniki. Wówczas i „Pamiętnik Świętokrzyski" stałby się księgą żywą, bo byłby blizki wszystkim i stanowiłby symbol zbiorowego wysiłku inteligencji aktywnie ustosunkowanej do pracy regjonalistycznej.

Byłoby ze wszech miar pożądanem, gdyby nastąpić mogła wymiana zdań tak co do samego zagadnienia współpracy jak i ustalenia form. Inicjatywę w tej sprawie P. U. P. im. St. K. podejmuje apelem: Zbliżmy się!

K R O N I K A.

Krzemionki, pow. opatowski. Dn. 13 lutego b. r. wygłosił prof. dr. J. Żurawski odczyt przez radjo p. t. „Z dziejów przedhistorycznego górnictwa". W odczycie tym prelegent omówił kopalnię krzemienia, znajdującą się na polach wsi Krzemionki, w pow. opatowskim. Jestto stanowisko pierwsze i jedyne w Polsce i w Europie Środkowej. Kopalnia posiada kształt elipsy olbrzymich rozmiarów. Ciągnie się od Magoni do Borowni—na przestrzeni 8 km. Teren kopalni pokryty jest szybami, których na Krzemionkach jest przeszło 500. Z kopalni tej wydobywano w zamierzchłych czasach krzemień, zw. pasiastym. Tak krzemień ten, jak i wyroby z niego znane były w całej Europie środkowej. Obecnie Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie tworzy na Krzemionkach rezerwat. Pracuje na tym terenie p. St. Krukowski.

Opatów w Archiwum Głównem Akt Dawnych w Warszawie. Materjał archiwalny, dotyczący Opatowa, zgrupowany jest 1) w aktach władz centralnych dawnej Rzplitej, 2) w aktach grodzkich sandomierskich i 3) w księgach miejskich opatowskich.

1) W księgach Asesorji Koronnej są dwa dekrety tylko w sprawach miasta, Opatów bowiem stanowił własność kościelną, a potem prywatną i wskutek tego podlegał centralnym władzom jedynie pośrednio. W księgach Metryki Inscriptionum przywileje miejskie są dość liczne. Wszystkie niemal są wykazane w „Matricularum Regni Poloniae Summaria" Wierzbowskiego. Z okresu nieobjętego Summarjami skorowidze wykazują w Metryce tylko parę dokumentów z początku XVII. w. Akta podatkowe Komisji Skarbu Koronnego zawierają dość obfite materjały statystyczne w postaci taryf pogłównego żydowskiego i spisu ludności z r. 1790/91.

2) W aktach grodzkich sandomierskich (zachowanych do ostatniej ćwierci XV w.) są: a) liczne materjały dotyczące wszelkiego rodzaju spraw publicznych, odbywających się w Opatowie, jako w miejscu odbywania sejmików woj. sandomierskiego, b) materjały, dotyczące stanu i spraw bądź niespornych, a oblatowanych w grodzie dla wieczystego ich utrwalenia (protokóły pożarów i t. p.) Nadto do akt grodzkich dołączonych jest kilka taryf pogłównego i podymnego.

3) Ksiąg miejskich opatowskich z lat 1590 — 1811 jest razem 28, z tego przeszło 20 przypada na wiek XVIII.

Pozatem materjały statystyczne znaleźć można w aktach buchalteryjnych gubernjalnych po-austrjackich z lat 1795—1809.

Rezerwaty d. puszczy Sandomierskiej. Staraniem Państw. Rady Ochrony Przyrody utworzony został rezerwat w „lesie klasztornym" pod Leżajskiem na obszarze 22.78 ha, a w stadjum przygotowania znajduje się rezerwat w Brzózie Królewskiej (las bukowo-jodłowy o pierwotnym charakterze).

Rezerwat modrzewia polskiego ma być utworzony staraniem Państw. Rady Ochrony Przyrody w maj. Złota, w pow. pińczowskim.

Komitet Ochrony Puszczy Jodłowej postanowił zorganizować cykl publicznych odczytów, poświęconych górom Świętokrzyskim.

Z prehistorji Sandomierza. Na posiedzeniu Sekcji archeologiczno-antropologicznej Polskiej Akademji Umiejętności w Krakowie została odczytana i przyjęta praca p. Leona Wilkońskiego p. t. „Grób ciałopalny okresu rzymskiego na przedmieściu Sandomierza".

Praca ta będzie w najbliższym czasie wydrukowana w Sprawozdaniach Pol. Akad. Umiejętności w Krakowie. (l)

Łownica, pow. sandomierski. Szkoła powszechna im. Sławomira Czerwińskiego. Kuratorjum Okręgu Szkolnego Krakowskiego zezwoliło na nadanie 3-klasowej publ. szkole powsz. w Łownicy, gm. Lipnik, imienia Sławomira Czerwińskiego.

Przy tej sposobności nadmienić należy, iż szkoła w Łownicy ma powierzony klucz i opiekę nad cmentarzem Legjonowym pod Kozinkiem (Bitwa pod Konarami.) Klucz ten wręczono kierownictwu szkoły w obecności Pana Prezydenta Rzeczypospolitej i Ministra W. R. i O. P. ś.p. Sławomira Czerwińskiego oraz innych członków Rządu w r. 1929.

ZAPISKI BIBLJOGRAFICZNE.

Ochrona Przyrody. Organ Państwowej Rady Ochrony Przyrody. Rocznik 11. Rok 1931.

Pięknie wydany rocznik 11 „Ochrony Przyrody" niewiele poświęca miejsca zagadnieniom ochrony przyrody naszego regjonu. W sprawozdaniach z posiedzeń Rady znajdujemy jedynie drobne wzmianki o akcji tworzenia rezerwatów (Świętokrzyskiego i d. puszczy Sandomierskiej.

Nieco materjału informacyjnego zawierają „Wiadomości bieżące". Mamy więc w tym dziale: Sprawozdanie Komisji Ochr. Przyr. Kieleckiego Oddziału P. T. K. za rok 1930/31 (m. in. o Daphne cneorum L. w lasach bodzechowskich, o stanowisku Asplenium septentrionale Hoffm. w okolicy Wąchocka). Projekt rezerwatu leśnego w Brzózie Królewskiej (d. puszcza Sand.). Projekt rezerwatu modrzewiowego w Złotej (pow, pińczowski). Sprawa kornika w rezerwatach Świętokrzyskich i Działalność Stacji Ochrony Roślin Małopolskiego Towarzystwa Rolniczego w Krakowie w akcji ochrony ptactwa w r. 1930/31 w woj. kieleckiem i krakowskiem. Do artykułu tego została nadto dołączona mapka, zawierająca procent miejscowości prowadzących ochronę ptactwa na terenie tych województw. Zestawienie to nasuwa dwie zwłaszcza uwagi: oto 1) woj. krakowskie znacznie przewyższa w tej akcji woj. kieleckie i 2) — bezpośrednio dotyczące naszego terenu — to brak danych (z powo, du nienadesłania) z pow. sandomierskiego-opatowskiego i stopnickiego.

Ziemia Sandomierska w Nr. 7 (z dn 6.III b. r.) zamieściła w dziale: Z przeszłości naszych miast i wsi podanie p. t. „Zaklęte jezioro" zapisane przez Bronisława Jońcę. Podanie to odnosi się do jeziorka, znajdującego się niedaleko wsi Osieczko, w gminie Osiek, pow. sandomierski

Z ŻYCIA P.U.R im. ST. KONARSKIEGO.

Sprawozdanie z działalności P. U. R. im. St. Konarskiego w r. 1931.

W okresie sprawozdawczym działalność P.U.R. im St. K. objęła realizację wskazań programu, nakreślonego przez Zjazdy Delegatów i Regjonalne.

Zasadniczem dążeniem organów zwierzchnich P. U. R. było zaprowadzenie jednolitej organizacji tak pracy jak i samej instytucji. Akcja w tym kierunku objęła czynności, związane z dalszem wprowadzeniem w życie regulaminu. Na podstawie tegoż regulaminu utworzone zostały Delegatury P. U. R. przy Ogniskach Z. P. N. na terenie pow. sandomierskiego i opatowskiego. Poczyniono również przygotowania do utworzenia takichże Delegatur w pow. iłżeckim i kieleckim.

Zjazd Delegatów P.U.R. odbył się w Ostrowcu w dn. 27 września. Na zjeździe tym omówiono szereg spraw organizacyjnych oraz przedyskutowano sprawę powołania dla Sandomierszczyzny czasopisma regjonalistycznego.

Zarzad P. U. R. odbył w Sandomierzu 3 posiedzenia: 18 stycznia, 12 września i 24 października. Nadto co miesiąc odbywały się w Sandomierzu posiedzenia prezydjum P. U. R. Na tych posiedzeniach rozpatrywano następujące sprawy: organizacji Sekcji Ochrony Przyrody, wydawania czasopisma regjonalistycznego dla Sandomierszczyzny, wydawania biuletynów, zorganizowania księgozbioru, organizacji konferencyj prasowych i Zjazdu Regjonalnego w Ostrowcu, oraz sprawy organizacyjne.

Zjazd Regjonalny, poświęcony sprawom kulturalno-oświatowym dorzecza Kamienny, odbył się w Ostrowcu w dn. 27 września. W Zjeździe wzięli udział: przedstawiciele władz państwowych, samorządowych, instytucyj kulturalno-oświatowych oraz nauczycielstwo — w liczbie około 150 osób. Wygłoszone były następujące odczyty ilustrowane przezroczami: 1) Dorzecze Kamiennej w czasach przedhistorycznych i wczesnodziejowych (Dr. R. Jakimowicz), 2) Dorzecze Kamiennej w programie ministra Drucko-Lubeckiego (p. inż. M. Radwan) i 3) O Pamiętniku Świętokrzyskim (P. A. Łazarczyk). Nadto dla uczestników Zjazdu zorganizowane były wycieczki do Zakładów Ostrowieckich i Muzeum Pol. Tow. Kraj.

Konferencje prasowe zorganizowane zostały w Klimontowie (22 marca) i w Staszowie (10 maja). Program Konferencyj objął następujące zagadnienia: Kształcące znaczenie prasy (p. F. Soborska w Klimontowie, a p. R. Koseła w Staszowie), Stan prasy w powiecie (p. Heynar, zast. starosty) i o roli korespondenta (p. W. Laskowski, insp. szkolny), Konferencje te spotkały się z uznaniem ze strony społeczeństwa, bowiem świadczyła o tem i duża frekwencja i dyskusja.

Celem zorganizowania Sekcji Ochrony Przyrody nawiązano kontakt z Państw. Radą Ochrony Przyrody, skąd otrzymano instrukcje, na podstawie których przystąpiono do utworzenia tejże Sekcji.

W celu utworzenia ścisłego kontaktu z Delegatami P. U. R. i Ogniskami Z. P. N. zainicjowano wydawanie biuletynów. Nr. 1 biuletyn p.t. „Sandomierski Ruch Regjonalny" wydany został w grudniu i rozesłany Delegatom, Ogniskom i instytucjom pokrewnym. Redakcję powierzono p. E. Szylce.

Zgodnie z ideologją P. U. R. przystąpiono do stworzenia odpowiednich warunków dla pracy w terenie, mającej na celu: a) regjonalistyczne samokształcenie się i b) rozwój życia kulturalnego i społeczno—gospodarczego poszczególnych miejscowości i całego regjonu. Zapoczątkowano więc organizację bibljoteki pomocniczej dla studjów.

P. U. R. im. St. K. utrzymywał kontakt z szeregiem pokrewnych organizacyj. Przewodniczący Zarządu brał udział w zebraniach Zarządu Okręgu Kieleckiego Z. P. N.: Zarządu Oddziału Opatowskiego Z. P. N. i w posiedzeniach Zarządu Sekcji, Regjonalistycznej w Warszawie.

Zarząd P.U. R. stanowili: pp. E. Szylko—przewodniczący, F. Soborska—sekretarz, St. Jaroń—skarbnik, oraz członkowie: pp. insp. W. S. Laskowski, insp. T. Chlewski, A. Łazarczyk i J. Zaręba.

Wpływy kasowe stanowiły kwotę 1142 zł. 77 gr, wydano w roku sprawozdawczym 967 zł. 55 gr. saldo na 1 stycznia 1932 r. wynosi 175 zł. 23 gr.

Prezydjum P. U. R. im. S. K. na posiedzeniu w d. 10 kwietnia b.r. w Sandomierzu omówiło następujące sprawy:

1) zorganizowania konferencji prasowej w Opatowie w maju b. r.

2) zwołanie Zjazdu Delegatów P. U. R. do Sandomierza,

3) zwołanie Zarządu P. U. R. na posiedzenie w dn. 4 czerwca b. r. do Sandomierza,

4) wydania brosz. p. t. „O roli korespondenta prasowego".

5) Wydania Nr. 3 biuletynu.

Przewodniczący P. U. R. im. St. K. wziął udział w posiedzeniach: Zarządu Okręgu Wojew. Zw. P. N. w dn. 14 lutego b. r. w Kielcach i Zarządu Oddziału pow. P. N. w Ostrowcu w. dn. 21 lutego b. r.

Z działalności Delegatów P. U. R. Ognisko Zawichost. W r. 1931 wygłoszono odczyt: Krzyże przydrożne. Przygotowany jest do wygłoszenia w b. r. odczyt o zabytkach historycznych gminy Dwikozy. Delegatem P. U. R. jest p. Mikołaj Dywan.

Wydawnictwa otrzymane. Od Państwowej Rady Ochrony Przyrody: 1) Ochrona Przyrody. Organ P.R.O.P. Rocznik 11 (Kraków, 1931 str. 228). 2) Sprawozdanie z działalności Państw. Rady O. P. w roku 1931. Napisał prof. dr. Wład. Szafer. Przew. P. R. O. P. (Kraków, 1932 r. str. 16).

PORADNIK: CO MAMY ROBIĆ?

Czynności Delegatów P.U.R i Ognisk Zw. P. N.:

1. Wykorzystywać każde zebranie dla zapoznawania uczestników z „Sandomierskim Ruchem Regjonalnym".
2. Zjednywać odbiorców „Sand. Ruchu Regjon.".
3. Zachęcać do zapisywania się na członków Sekcji Ochrony Przyrody (informacje w Nr. 2 biuletynu).
4. Spowodować by każde Ognisko nabyło dla swego księgozbioru „Pamiętnik Świętokrzyski".
5. Informować Zarząd P. U. R. o każdem przedsięwzięciu w dziedzinie pracy regjonalistycznej, adresy w Nr. 1 biuletynu).
6. Zachęcać do jaknajliczniejszego udziału w konferencji prasowej w Opatowie w maju b.r. (zaproszenia będą rozesłane).

Prosimy Zarządy Ognisk Z. P. N. na terenie powiatu sandomierskiego i opatowskiego, a mianowicie: Ćmielów, Juljanów—Lasocin, Klimontów, Koprzywnica, Kunów, Opatów, Ostrowiec, Raków, Sandomierz, Samborzec, Staszów, Tursko W., Waśniów, Wilczyce i Wojciechowice — o zgłoszenie w P. U. R. im St. K. (Sandomierz, Sem. Naucz. p. F. Soborska) powołanych na 1932 r. Delegatów P. U. R.

Ogniska Z. P. N. i Delegaci P. U. P. im. St. K. otrzymują biuletyn bezpłatnie.

Adres Redakcji i Administracji: Sandomierz, ul. Tkacka 2.

Redaktor odpowiedzialny: **Edward Szylko.** Wydawca: **Powsz. Uniw. Regj. im. St. Konarskiego.**

Drukarnia „Nowoczesna" w Sandomierzu. Tel. 53.